

Vol 3, Nr 1, 2024

Fufos

FORSKNING & UTVECKLING
I FÖRSKOLA & SKOLA

Forskning och utveckling i förskola och skola (Fufos)

Piteå kommun

VOL 3, NR 1 2024

Forskning och utveckling i förskola och skola (Fufos)

ISSN: 2004-3635

Materialet publiceras via open access (öppen tillgång) under Creative Commons-licensen CC BY-NC-ND 4.0.

Ansvarig utgivare: Malin Westling

Redaktör: Ulrika Bergmark

Distribution: Utbildningsförvaltningen

Piteå kommun, 941 28 Piteå

Tfn: +46911-69600

Layout: Kommunikationsavdelningen, Piteå kommun

Elektronisk version tillgänglig på: www.pitea.se

Om tidskriften

Den populärvetenskapliga tidskriften *Forskning och utveckling i förskola och skola* (Fufos) har inrättats av Piteå utbildningsvetenskapliga råd. Tidskriften fyller en viktig funktion som gemensamt forum för aktörer i förskola, skola och universitet som intresserar sig för att utveckla och sprida kunskaper om praktiskt arbete med samverkande forskning och utveckling i förskola och skola. Syftet med tidskriften *Forskning och utveckling i förskola och skola* är att erbjuda lärare, rektorer och forskare en möjlighet att publicera lärdomar gjorda inom exempelvis: aktionsforskning, forskningscirklar, examensarbeten och forsknings- och utvecklingsprojekt som utgår från lärares och rektorers frågor kring det pedagogiska arbetet i förskola och skola. Genom att tidskriften vänder sig till författare inom såväl förskola och skola som universitet utgör den ett viktigt komplement till vetenskapliga tidskrifter och en unik publiceringsmöjlighet för yrkesverksamma inom skolan och ett forum för att generera och sprida beprövad erfarenhet.

Redaktör

Ulrika Bergmark, vetenskaplig ledare Piteå kommun och professor i pedagogik, Luleå tekniska universitet.

Redaktionsråd

Eva Alerby, professor i pedagogik, Luleå tekniska universitet.

Linda Andersson, rektor Pitholmsskolan, Piteå kommun.

Sara Cervantes, universitetslektor i pedagogik, Luleå tekniska universitet.

Sara Viklund, kommundoktorand, Piteå kommun & Umeå universitet.

Accepterade bidrag publiceras elektroniskt på Piteå kommuns hemsida (www.pitea.se). Materialet publiceras via open access (öppen tillgång) under Creative Commons-licensen CC BY-NC-ND 4.0, vilket innebär att det är tillåtet att sprida materialet, men endast i icke-kommersiella sammanhang. Texterna får inte bearbetas och författaren måste erkännas. Publicering medför inga kostnader. Arvode utgår ej, varken för publicerade bidrag eller för granskningsuppdrag. Både författare och tidskrift har upphovsrätt till innehållet.

Innehåll

- 5** "Tänka framåt, tänka bakåt, tänka runt och tillbaka" – rörelser i ett utvecklingsprojekt om undervisning i förskolan
Moa Frid, Erika Jonsson, Lena Johansson & Åsa Pettersson
- 20** Måste det vara kul hela tiden? En studie kring motivationsskapande faktorer som elever i årskurs 7–9 identifierar
Camilla Sundberg Thurfjell, Mimmi Lind-Löfgren, Anders Sundström, Katharina Harju & Teis Christiansen
- 30** Den magiska dockteaterlådan – Ett inspirerande läromedel för förskolan
Anders Råde
- 41** Undervisning och förhållningssätt som motiverar dagens elever till ökade kunskaper i ämnen
Anna Lagerlöf-Nordsvahn, Caroline Lindgren, Niclas Lyckander, Annika Malm, Elisabeth Pettersson & Birgitta Westerberg
- 60** På väg mot kollektivt lärande – inom ramen för samverkan mellan skola och universitet
Tord Göran Olovsson, Johan Hansson, Linda Granberg, Maria Löf, Maria Markgren, Johanna Smitt & Andreas Westerberg

Undervisning och förhållningssätt som motiverar dagens elever till ökade kunskaper i ämnen

Anna Lagerlöf-Nordsvahn, Caroline Lindgren, Niclas Lyckander, Annika Malm, Elisabeth Pettersson & Birgitta Westerberg

Sammanfattning

Artikeln avser att sprida kunskap om ett aktionsforskningsprojekt där lärare tillsammans med elever undersöker vilken undervisning och vilket förhållningssätt som motiverar elever till ökade kunskaper i ämnena. I projektet användes Skaalviks och Skaalviks (2018) teorier om motivation och lärande. De har studerat forskningsfältet kring motivation och lärande och presenterar följande begrepp: tron på sin egen kapacitet, självreglering, målorientering, värden, inre och yttre motivation, attribution, självkänsla samt sociala relationer. De metoder som använts är enkät och gruppintervjuer. 280 elever har gjort enkäten och sex elever per årskurs 7–9, alltså 18 elever, har deltagit i gruppintervjuerna. Enkäterna gjordes via Teams med klassföreståndare och gruppintervjuerna genomfördes av lärarna i aktionsforskningsprojektet. Resultaten vi kan finna är att det behöver läggas mer fokus på att prata om elevernas inre motivation tillsammans med dem samt beakta deras önskemål kring styrningen av grupparbeten.

Anna Lagerlöf-Nordsvahn

Förstelärare, grundskollärare
matematik och NO,
Christinaskolan
anna.lagerlof-nordsvahn@pitea.se

Caroline Lindgren

Förstelärare, grundskollärare
engelska och svenska,
Christinaskolan
caroline.lindgren@pitea.se

Niclas Lyckander

Rektor
Christinaskolan
niclas.lyckander@pitea.se

Annika Malm

Studie- och yrkesvägledare,
Christinaskolan
annika.malm@pitea.se

Elisabeth Pettersson

Förstelärare, grundskollärare
matematik, NO och textilslöjd,
Christinaskolan
elisabeth.pettersson@pitea.se

Birgitta Westerberg

Grundskollärare matematik, NO,
Christinaskolan
birgitta.a.westerberg@pitea.se

Inledning

Regeringen beslutade 2010 att skolans verksamhet ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet (SFS 2010:800). För att lyckas med detta startade lärarna på vår skola ett aktionsforskningsprojekt som skulle vila på kommunens forskningsstrategi (Piteå kommun, 2014). Den uttrycker tydligt ett dubbelt syfte: vi lärare kan både vara med i studier som deltagare samt själva vara med och bidra till forskning. Eftersom regeringsbeslutet lämnat skolorna fria att själva tolka sitt uppdrag, så har många skolor på flera olika sätt försökt att efterleva denna lag. Det kan handla om allt från att bli forskningskonsument, genomföra aktionsforskningsprojekt med forskare eller genom att bjuda in forskare att beforska praktiken i skolan. Vid vår skola har arbetet hittills haft en övervikt av forskningskonsumtion. Fler i personalen behöver få mer teoretisk och praktisk kunskap om ett vetenskapligt arbetssätt med målet att integrera praktiknära forskning i skolan. Aktionsforskningsgruppen ville sätta eleverna i främsta rummet i forskningsprojektet. Lärare och forskare kan skriva hyllmeter om motivation och lärande, men om inte eleverna själva känner motivation till lärandet är detta meningslöst. Därför ville vi i projektet ha med eleverna, både initialt för att fånga deras syn på motivation vid projektstarten, och i slutet av projektet genom att intervjua dem. Vi ville också arbeta tillsammans med dem kring planering av undervisningen. Att involvera elever ligger i linje med Barnkonventionen som från 1 januari 2020 också blivit en del av svensk lagstiftning. Där står skrivet att:

Barnens bästa ska betraktas vid alla beslut som rör barn ... Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. (UNICEF, 2020)

På grund av detta tyckte vi att eleverna ska vara med i aktionsforskningsprojektet. Vi valde att göra en enkät och intervjua eleverna för att genom detta förfarande göra elevernas röster hörda angående deras motivation till lärande. Motivation, till skillnad från lust till lärande, har ett mål, vilket Wiklund (2020) skriver om i sin magisteruppsats. Hennes uppsats handlar om lust till lärande, till skillnad från detta projekt som handlar om motivation till lärande.

Under några träffar våren 2019 fick alla lärare på skolan identifiera olika områden som de kände att det saknades kunskaper kring. Först gjordes en snabb "brainstorm" över områden som skaver, där alla fick tycka till och komma med sina åsikter. Därefter kategoriserades dessa områden. Tio punkter handlade om elevers motivation, tre punkter om elever och grupper, tre punkter var ämnesspecifika och två punkter handlade om språk. Utifrån dessa punkter valdes ämnesområdet motivation ut, eftersom många lärare känner frustration över sin undervisnings-situation då det blir svårare och svårare att motivera dagens elever.

Ett övergripande syfte för oss i aktionsforskningsprojektet var att tillsammans studera hur vi arbetar med elevernas motivation och vad vi kan göra för att höja elevernas motivation i

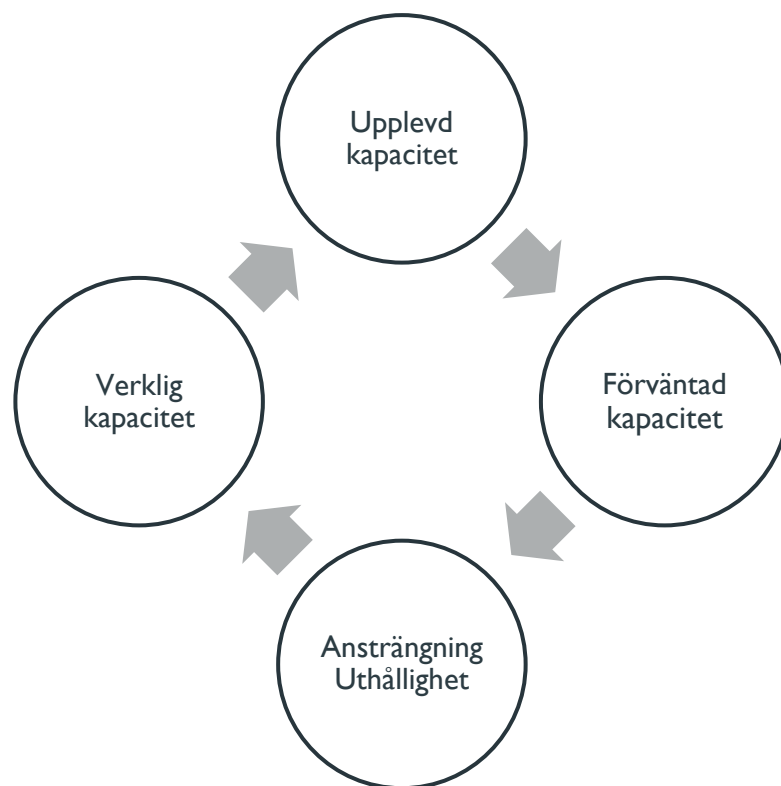
undervisningen. Specifikt ville vi tillsammans med eleverna identifiera vilken undervisning och vilket förhållningssätt som motiverar elever till ökade kunskaper i ämnena.

- Hur tycker eleverna att lärarna ska motivera eleverna till fördjupade kunskaper i ämnena?
- Hur motiverar eleverna sig själva till fördjupade kunskaper i ämnena?

Teori

De teorier som används i detta projekt är främst Skaalviks och Skaalviks (2018) åtta centrala motivationsteorier. Alla i kollegiet hade fått läsa och diskutera deras bok *Motivation och lärande* på pedagogiska eftermiddagar tillsammans under våren 2018 och hösten 2019. Där talar forskarna om olika begrepp: tron på den egna kapaciteten, självreglering, målorientering, värden, inre och yttre motivation, attribution, självkänsla samt sociala relationer.

Då det gäller tron på den egna kapaciteten diskuterar Skaalvik och Skaalvik (2018) lärarens förväntan att eleven ska klara uppgiften och elevernas tilltro till sig själva, vilket kallas ”learning self-efficacy”. Om inte lärarens förväntan och elevernas tilltro till sig själva korrelerar, så förlorar eleven tron på sitt eget lärande. Detta samband illustreras i nedanstående bild (figur 1).

Figur 1. Lärarens förväntan och elevernas tilltro till sig själva (Skaalvik & Skaalvik, 2018, s. 17)

Känner eleven att hen har kapacitet och uppfyller förväntningarna, egna och andras, så bidrar det till att eleven är villig att anstränga sig och vara uthållig i arbetet. Det gör också att eleven får en ökad vilja och förmåga att anstränga sig. Detta liknar Vygotskijs idéer om den proximala utvecklingszonen. Hattie (2013) resonerar på liknande sätt när han diskuterar elevens självreglering och lärarens möjlighet att hjälpa eleven att identifiera återkoppling samt utvärdera sig själv. Lärare kan hjälpa eleverna att minska gapet mellan förväntad kapacitet och upplevd kapacitet genom att:

- Anpassa undervisningen (innehåll, arbetsform, svårighetsgrad) efter elevernas förutsättningar och nuvarande nivå.
- Ge eleverna realistiska utmaningar.
- Hjälpa eleverna att sätta upp konkreta, kortsiktiga, personliga och realistiska mål.
- Ge eleverna möjlighet att själv se att de blir bättre.
- Ge eleverna träning i att reglera sitt eget lärbeteende.

(Skaalvik & Skaalvik, 2018, s. 22)

Författarna tar också upp målorientering som en viktig faktor i elevernas motivation och lärande. De talar om hur eleverna kan vara uppgiftsorienterade/egoorienterade, kunskapsorienterade eller prestationsorienterade. Med det första menas att läraren ger uppgifter och bedömer, vilket eleverna anammar och ställer krav på sig själva att prestera bra resultat på prov och läxor. Med det andra menas att läraren har kunskapen i fokus och det viktigaste är att eleverna får med sig så mycket kunskap som möjligt, som en verktygslåda för framtiden. Med det sista begreppet menas att läraren/skolan lägger störst vikt vid att eleverna presterar på prov och på nationella prov, alltså mer en yttre påverkan. Eleven kanske inte är så intresserad alls av att prestera.

Med värden menar författarna att eleverna själva inser nyttan av de kunskaper som lärs ut i skolan och därför har en egen idé om hur kunskaperna ska kunna berika elevens eget liv. Eleverna påverkar också varandra socialt, vilket gör att elever kan influeras av varandras åsikter om ett ämnes värde.

När det kommer till inre och yttre motivation menar Skaalvik och Skaalvik (2018) att den viktigaste skillnaden mellan inre och yttre motivation är det egna intresset. Yttre motivation kan vara belöningar i form av höga betyg, föräldrars påverkan, löftet om belöningar eller hot om något slags straff eller sanktion. De talar om att yttre belöning leder till att eleverna anstränger sig, men inte bryr sig helhjärtat om de lär sig något eller inte. Inre motivation är den starkaste drivkraften en elev kan ha för att skapa varaktiga och stabila kunskaper som inte glöms bort. Författarna talar också om autonom yttre motivation, vilket innebär att eleven inte får någon belöning eftersom jobbet bara ska göras. Författarna menar att tre kriterier skapar

möjlighet för inre motivation och autonom yttre motivation: behovet av autonomi/medbestämmande, kompetens och tillhörighet. Uppfylls dessa tre behov skapas möjligheter för att eleverna upplever att de har inflytande och kan påverka sina handlingar och beslut. De tror även på sin egen förmåga och att de kan lyckas samt får en känsla av social tillhörighet (Skaalvik & Skaalvik, 2018).

Attribution är ett begrepp som handlar om elevens inre värdering av resultat de producerar. Här kan eleven antingen tänka positivt eller negativt. Ofta är dessa tankar inte klara för eleven själv utan kan uppfattas mer som en känsla, menar Skaalvik och Skaalvik (2018).

Jenner (2004) vidareutvecklar attributionsbegreppet, tolkningar om vad som sker beroende på hur eleven tänker om sig själv och sitt eget lärande så att resultat kan landa på olika sätt i eleven. Vidare betonar Jenner (2004) sambandet mellan erfarenhet och reflektion (se tabell 1).

Tabell 1. Illustration av sambandet mellan reflektion och erfarenhet (Jenner, 2004, s. 90)

	Oreflekerad kunskap	Reflekerad kunskap
Ingen erfarenhet	VET EJ + KAN EJ	VET + KAN EJ
Erfarenhet	VET EJ + KAN	VET + KAN = KOMPETENS

Skaalvik och Skaalvik (2018) resonerar på ett lite annat sätt. De tänker utifrån internt och externt samt kontrollerbart eller inte kontrollerbart för eleven (se tabell 2).

Tabell 2. Sambandet mellan elevers misslyckanden respektive framgångar (Skaalvik & Skaalvik, 2018)

	Extern	Intern
Kontrollerbar	Svårighetsgrad?	Ansträngning/ strategi
Okontrollerbar	Tur/ lärarens undervisning	Förmåga

Framgång förklaras alltså med personliga egenskaper medan nederlag beror på yttre miljö. Jenner (2004) menar att elever inte alltid resonerar så, utan de kan ha en negativ syn på sig själva och de kan tolka att framgångar beror på tur och att misslyckanden beror på personliga egenskaper. Elever som tänker så presterar mycket lite. Det blir en inlärd hjälplöshet. Det finns ingen anledning att tro att resultaten skulle bli bättre, eftersom eleven riskerar att förlora motivation och utvecklar då en inlärd hjälplöshet (Skaalvik & Skaalvik, 2018).

Med självkänsla menar Skaalvik och Skaalvik (2018) självrespekt, självacceptans och självaktning. De diskuterar dessutom att personer med låg självkänsla ofta blir mer osäkra och

försiktiga samt mer beroende av andras åsikter och sin omgivning för att bedöma sig själv. Självkänslan stärks av acceptans, samhörighet, respekt och uppskattning och när man känner att man når upp till mål och förväntningar. Självkänslan hotas av social avvisning, utfrysning och mobbing. Men även skolarbetet kan skada självkänslan, särskilt om det är en prestationsorienterad målstruktur. Har en elev låga förväntningar på sig själv, så kommer eleven att försöka få sina misslyckanden så små som möjligt. Eleven kommer att använda olika försvarsmekanismer för att undvika att visa en bristande förmåga (Skaalvik & Skaalvik, 2018). Därför kommer eleven att dölja sina resultat/problem, ha ett utåtagerande beteende samt nedvärdera skolans betydelse genom att göra en svag eller obefintlig insats i skolan.

Även de sociala relationerna påverkar elevens motivation för lärande enligt författarna, både elevernas relation till lärarna och relationen till sina klasskamrater. De menar att om inte eleverna känner sig omtyckta i den miljö de befinner sig i kan det skada deras självbild och utlösa försvarsreaktioner (Skaalvik & Skaalvik, 2018). De diskuterar dessutom om emotionellt stöd och värme, respekt och omtanke samt instrumentellt stöd som handlar om lämplig kunskapsmässig hjälp och vägledning. Det sista handlar om att ge eleverna rätt material och hjälp utifrån den nivå de befinner sig. Eleverna ser inte någon tydlig skillnad mellan dessa stöd utan ser dem som ett och samma enligt Skaalvik och Skaalvik (2018), men de hävdar ändå att lärare behöver ge både instrumentellt och emotionellt stöd till eleverna.

Eleverna blir dessutom påverkade av pygmalioneffekten, som innebär att om lärare har positiva förväntningar på eleverna kommer detta att medföra positiva elevresultat. Ibland räcker inte detta, men man kan med säkerhet veta att utan lärarens positiva förväntningar blir det nästan aldrig goda resultat. Om läraren förväntar sig att eleven inte ska prestera i sin kunskapsutveckling känner eleven av detta och presterar sämre. Eleven vågar till slut inte försöka av rädsla för att misslyckas (Giota, 2002).

Metoder och genomförande

Deltagare

Aktionsforskningsprojektet, som involverade en grupp bestående av fyra lärare, en studie- och yrkesvägledare samt rektor, pågick från höstterminen 2020 till höstterminen 2023. Denna grupp samlades var tredje vecka för möten, vilka ägde rum en och en halv timme på torsdagar. Utöver projektets deltagare engagerades elever från årskurs 7 till 9 vid skolan för att medverka i enkäter och intervjuer, med syftet att bredda förståelse kring elevernas motivation till lärande.

Datansamlingsmetoder

Aktionsforskning är en forskningsansats som syftar till att skapa förändring genom deltagande och praktisk handling. I grundskolekontexten kan aktionsforskning exempelvis fokusera på att

utveckla undervisningsmetoder, förbättra lärandemiljöer eller stärka relationerna mellan lärare och elever. De aktioner som använts i denna aktionsforskning var litteraturstudier, enkäter samt semistrukturerade gruppintervjuer i elevgrupper om sex elever.

Genomförande

Under projektet har det varit av stor vikt att öka kunskapen hos de ingående deltagarna i aktionsforskningsgruppen kring vad aktionsforskning är. För att kunna samtala om och skapa struktur kring läsandet och lärandet om aktionsforskning har litteratur om loggböcker inkluderats i gruppens arbete (Bjørndal, 2009; Tiller, 2009; Tiller & Gedda, 2017). Med hjälp av loggboksskrivande har gruppen sedan fördjupat sig och samtalat om litteratur som ökade kunskaperna om aktionsforskning (Bergmark & Hansson, 2021; Bergmark & Viklund, 2021; Rönnerman, 2012; Skolverket, 2013). Under våren 2020 kontaktades en forskare som höll i ett forsknings- och utvecklingsprojekt på en grundskola i en grannkommun, eftersom de också påbörjat ett projekt om motivation till lärande. Aktionsforskningsgruppen på vår skola fick ta del av preliminära resultat av enkäter de gjort med sina elever på den andra skolan.

Vi planerade att genomföra en enkät och intervjua elever från en årskurs. Lärarna tänkte att eleverna i åk 9 hade mest erfarenhet och störst förmåga att uttrycka sig och därför valdes årskurs 9 ut. För att säkerställa enkätfrågornas relevans och att elever som läste frågorna skulle tolka dem på avsett sätt bjöd vi in skolans parlament (elevråd) att tillsammans med två lärare diskutera frågorna och få lite elev-feedback. Eleverna ifrågasatte varför enkäten bara skulle göras i årskurs 9. De menade att olika saker motiverade dem beroende om de gick i åk 7, åk 8 eller åk 9. Efter det mötet togs beslutet i aktionsforskningsgruppen att göra enkäten med alla elever på skolan.

Under hösten 2021 besvarade 94 elever från åk 7, 104 elever från åk 8 samt 82 elever från åk 9, totalt sett 280 elever, enkäten. Eleverna besvarade enkäten via Forms. Resultaten hanterades konfidentiellt av lärarna i aktionsforskningsgruppen. Det gjordes en ordanalys eftersom eleverna frekvent använde sig av vissa termer. I enkäten angavs, som sista fråga, om eleverna var villiga att delta i en intervju kring just ämnet motivation till lärande. Av de elever som anmält intresse valdes elever från åk 7, åk 8 samt åk 9 ut. Dessa elever tillfrågades igen och ombads om deras samt deras föräldrars samtycke till att bli intervjuade i grupp och delta i aktionsforskningsprojektet. Studien beaktade även elevernas könstillhörighet, skolprestationer och sociala status i urvalet för att försäkra en jämn och rättvis representation och för att få en fördjupad förståelse av elevernas upplevelser och åsikter. För att inte få en ojämn maktbalans i fokusgruppsintervjuerna var eleverna fler än lärarna, sex elever och två lärare i varje grupp. Lärarna var heller inte betygssättande för de elever som deltog i samtalet. De inspelade intervjuerna transkriberades med fokus på intressanta delar och avidentifierades inför analysen. Intervjuerna genomfördes på skolan i ett rum som mer liknar ett konferensrum för att alla inblandade skulle kunna sitta och se varandra, dessutom liknar rummet inte ett vanligt klassrum.

Intervjuerna genomfördes direkt på morgonen av två anledningar. Den ena anledningen var att eleverna kom direkt till intervjun, utan störande faktorer, och den andra anledningen var att lärarna skulle få möjlighet att bearbeta det insamlade materialet i direkt anslutning till intervjun. Intervjun började med en morgonmacka, te, kaffe, och dricka för att skapa en mer uppsluppen atmosfär och för att ge eleverna utrymme att presentera sig samt värma upp inför varandra i och med att alla inte kände varandra. Intervjufrågorna initierades med en i förväg överenskommen introduktion som var summerad på ett dokument (se bilaga 1). Sedan användes frågor samt följdfrågor i form av en semistrukturerad intervju (se bilaga 2).

Analysmetoder

Med hjälp av syftesfrågorna beslutades att vi i projektet skulle göra en induktiv tematisk analys (Bergmark & Viklund, 2021). Brauns och Clarkes analysmodell användes för att tematisera enkätresultaten (Bergmark & Viklund, 2021). Analysmodellen går ut på att först bekanta sig med materialet, generera initiala koder, söka efter teman, granska teman, definiera och formulera slutgiltiga teman. För att analysera våra enkätsvar kontaktades forskaren i grannkommunen för att få vägledning kring analysmetoder. Det sattes då upp fyra kriterier för sorterandet av materialet. Fokusområdena var: 1. Vad förvånar oss? 2. Vad sticker ut? 3. Vad vet vi redan? samt 4. Fantastiska formuleringar. Efter en första analys identifierades några teman som eleverna ofta talade om i enkätsvaren. Utifrån dessa teman diskuterades resultaten med forskaren och det konstruerades intervjufrågor till en kvalitativ semistrukturerad intervju som planerades för eleverna i åk 7, åk 8 samt åk 9 (se bilaga 2). För att analysera intervjuerna användes Skaalviks och Skaalviks (2018) teorier kring motivation och lärande som grund för att sortera elevernas svar. Resultaten fördes in i en tabell för att ge oss en översikt om vilka teorier som dominerade diskussionerna i elevernas intervjusvar.

Etiska överväganden

Klasserna informerades om att deras deltagande var frivilligt och att all information skulle vara konfidentiell. Detta steg är viktigt för att respektera elevernas integritet och självbestämmande. Inför intervjuerna gjordes en förfrågan igen för att säkerställa att eleverna var villiga att delta och att de förstod vad det innebär att delta i en intervju. Dessutom samlades det in ett samtycke från både elev och vårdnadshavare för elever under femton år.

Vid intervjuerna kommunicerades syftet och det betonades att eleverna kunde avsluta sin medverkan när som helst. Denna åtgärd visar respekt för elevernas autonomi under forskningsprocessen. Allt kommunicerades i enlighet med god forskningssed enligt Vetenskapsrådets riktlinjer (Vetenskapsrådet, 2017).

Resultat

Resultatdelen är indelad i två avsnitt. Först presenteras resultaten från enkäterna, sorterade efter de teman som identifierades. Därefter presenteras gruppintervjuerna som analyserades enligt Skaalviks och Skaalviks (2018) teorier om motivationsfaktorer för lärande. Slutligen dras slutsatser baserat på forskningsfrågorna:

- Hur anser eleverna att lärare bör motivera dem till att fördjupa sina ämneskunskaper?
- På vilka sätt motiverar eleverna sig själva för att erhålla fördjupade kunskaper i ämnena?

Resultat från enkäterna

I analysen av enkätsvaren framträder tre huvudteman: *Grupparbeten, lärarens betydelse och engagemang* samt *variation och autonomi*. En tydlig tendens är att yngre elever fokuserar mer på externa motivationsfaktorer medan äldre elever även inkluderar inre motivation. Detta understryker vikten av att lärare stödjer elever i att utveckla och uttrycka inre motivation, samt att skolan kommunicerar sitt syfte och värde tydligt till eleverna.

Grupparbeten

Elevernas intervjusvar tyder på en stark önskan om konkreta förslag på hur lärare skulle kunna göra grupparbeten bättre för att motivera dem, både strukturellt, gruppmissigt och innehållsmässigt. Detta verkar engagera eleverna både i årskurs 7, 8 och 9. Här nedan summeras de konkreta förslagen från elevenkäterna.

- Helst tre elever per grupp
- Läraren gör grupperna, med elever som fungerar tillsammans
- Grupperna bör nivå-blandas lite grand men inte för mycket
- Tydliga instruktioner om vad man ska göra och vad som eleven förväntas uppnå med grupparbetet
- Att få se elevexempel på de olika betygsstegen är bra
- Läraren går runt och kollar, gör deltidstavstämningar
- Max 9 lektioner är lagom längd på ett grupparbete
- Håll fast vid datum när nästan alla är klara

Lärarens betydelse och engagemang

Vissa elever uttrycker att det är för mycket repetition och vill ha mer utmaningar medan andra elever upplever precis tvärtom. Detta utgör ett dilemma för läraren.

Att jag är bra på det och att jag lär mig nya saker och inte bara repetition. En utmaning som jag tycker är svår, men inte FÖR svår. (Elev i åk 7)

Att det inte går för fort så att alla hänger med. (Elev i åk 7)

Om det är kul och det är lätt. (Elev i åk 7)

Eleverna belyser lärarnas utmaning i att balansera krav och stöd, samt vikten av lärarens engagemang för att främja en motiverande lärmiljö. Diskussioner kring pedagogisk variation och lärarens förmåga att anpassa undervisningen till elevernas behov och intressen är också centrala.

I enkäterna nämner flera elever lärarens engagemang. Det finns tendenser att vissa elever är relationella, alltså att relationen till läraren är viktig för att eleven ska prestera och tycka att ämnet är kul. De flesta elever som nämner läraren som viktig går i årskurs 8.

På frågan om vilka ämnen som uppfattas som roliga finns alla ämnen representerade, men det är mycket upp till tycke och smak om eleverna gillar det ena eller det andra ämnet. Lärare nämns av elever i alla årskurser som en viktig motivator till att ett ämne känns roligt.

Läraren ska ha en bra inställning till ämnet och det man skall lära ut och positiv så att man får andra att bli positiva. (Elev i åk 8)

Det smittar av sig om läraren är positiv. (Elev i åk 8)

Man märker om en lärare tycker om ämnet eller inte och vissa kan som få en att bli intresserad de kan som visa på det coola och roliga med det och då brukar jag vilja lära mig. (Elev i åk 9)

Vissa elever uttrycker att för att bli motiverad är det viktigt att förstå instruktionerna och det kanske inte är förvånande. De tycker också att det är viktigt att få röra sig i klassrummet och att läraren använder motiverande arbetssätt, så som film.

Variation och autonomi

Resultaten från undersökningen visar på en tydlig önskan om ökad variation och autonomi i undervisningen bland elever i årskurs 9. Eleverna uppskattar en blandning av olika undervisningsmetoder, såsom diskussioner, analyser, praktiskt arbete, och intressanta berättelser från läraren. Denna variation bidrar till deras motivation och engagemang i skolarbetet.

En återkommande synpunkt bland eleverna är vikten av att kunna påverka sitt eget lärande. De värdesätter möjligheten att utforska ämnen på egen hand och att inte enbart fokusera på teori. Detta uttrycks i deras önskan om att arbeta med öppna uppgifter som ger utrymme för kreativitet och egna initiativ. Eleverna i årskurs 9 betonar särskilt hur viktig autonomi är för deras lärande och motivation, vilket skiljer sig från svaren från yngre årskurser där en sådan önskan sällan nämns.

Sammanfattningsvis framhäver resultaten från åk 9 ett starkt behov av att integrera undervisningsmetoder som främjar elevernas självständighet och ger dem utrymme att utforska och lära sig på sätt som de finner engagerande och intressanta.

Om läraren är engagerad i det själv kan man, blir man... och om läraren är bra på att berätta kan det bli mer intressant och har inlevelse och inte bara står och läser ur en bok. Och om läraren försöker på olika sätt, är det roligt tillexempel om de visar en film eller en video ibland, ja nåt kul (Elev i åk 9)

Resultat från gruppintervjuerna

I analysen av gruppintervjuerna har vi utgått från begrepp som identifierades av Skaalvik och Skaalvik (2018): tron på sin egen kapacitet och självreglering, målorientering och värden, inre och yttre motivation, attribution, självkänsla samt sociala relationer. Nedan presenteras resultaten utifrån dessa begrepp.

Vad gäller *tron på sin egen kapacitet och självreglering* reflekterar eleverna över sin förmåga att klara av uppgifter och nå framgång i ämnen, vilket direkt påverkar deras motivation. De framhäver vikten av att känna sig kapabla, vilket är avgörande för deras engagemang i skolarbetet.

Jag känner att jag inte är motiverad i ämnen som det inte går bra i typ. Om det går bra i ämnena så blir man ju motiverad att satsa högre för man vet att man kommer upp. Annars är det bara för att man måste. (Elev i åk 9)

Ja det kan nog vara svårt för vissa elever behöver väl den här påminnelsen att betygen är viktiga samtidigt som andra behöver påminnas om att det ändå inte är hela världen så det kan nog vara svårt att veta vilka och balansera. (Elev i åk 9)

Gruppintervjuerna visar på ett samband mellan hur eleverna värderar sina egna ämneskunskaper och deras motivation.

Diskussionerna belyser också elevernas *målorientering* och hur *värden* gällande utbildning och framtida yrkesliv påverkar deras studiemotivation. De diskuterar hur klara och tydliga mål, såsom de i franskan och matematiken, bidrar till en högre grad av motivation.

På franskan har vi väldigt tydliga mål vi vet vad vi ska jobba med. Det finns två böcker och det är det som vi arbetar med så det blir väldigt tydligt. (Elev i åk 8)

Matten är lättare att ställa in sig på vad man ska göra, det är väldigt tydligt vad som förväntas av mig. (Elev i åk 8)

Elever i årskurs 8 betonar hur tydliga mål och förväntningar gjorde det lättare för dem att värdera sina kunskaper och därmed öka deras motivation.

Inre och yttre motivation är också aspekter som tas upp av eleverna. Inre motivation, driven av personligt intresse och nyfikenhet, jämförs med yttre motivation, där eleverna motiveras av betyg och erkännande. Det framgår att en balans mellan dessa motivationsformer är viktig för elevernas lärande.

Men spelar det egentligen någon roll ifall man inte lyssnar om du försöker motivera om man ändå inte är intresserad att lyssna eller ta åt sig. (Elev åk 9)

Egentligen handlar det här om vad vi vill och ifall vi orkar. (Elev åk 9)

Ja det är ju egentligen bara vi som kan motivera oss själva för ni måste ju verkligen göra allt för att motivera oss men om man bestämmer sig för att inte göra nåt så går det inte. (Elev i åk 9)

Attribution, elevernas uppfattning om orsaker till framgång och misslyckande i skolan, påverkar starkt deras motivation. Specifikt nämns hur viktigt det är med lärarens feedback och att den inte ska bidra till negativ självbild.

Tråkigt om man får lägre i ett ämne, det kan motivera att ta tillbaka det högre betyget men det kan också tappa motivationen om man sänker sig i ett ämne. Det suger om man sänker. Om man halkar efter, att läraren inte är rädd att säga att jag vet att du kan bättre än vad du gör nu. (Elev i åk 9)

Betydelsen av *självkänsla* för motivation belyses också. Elever talar om hur deras självkänsla påverkas av både inre och yttre faktorer, inklusive lärarens stöd och betyg.

Ja det är från lärare men speciellt från mina föräldrar, om de förväntar sig att det går bra för att de vet att jag kan typ för vissa ämnen så är man ju bra på vissa ämnen, så blir det en drivkraft också. (Elev i åk 9)

Var det inte för betygen skulle jag inte fokusera alls. (Elev i åk 9)

Slutligen framhålls vikten av *sociala relationer* för motivation. Relationer till lärare och kamrater skapar en miljö som antingen kan främja eller hämma motivation. Eleverna uppskattar när lärare är engagerade och visar att de bryr sig.

Om mina kompisar verkar motiverade så blir jag också det. Vi gillar olika grejer och ”hypar” på olika ämnen. (Elev i åk 8)

Slutsatser

Resultaten från studien visar tydligt att elevernas motivation för fördjupade kunskaper i ämnena påverkas av en kombination av faktorer som inkluderar grupparbete, lärarens betydelse och engagemang samt variation och autonomi. Eleverna uttrycker vikten av att lärare skapar en motiverande lärmiljö genom att anpassa undervisningen efter elevernas behov, inkludera varierade undervisningsmetoder och ge eleverna utrymme för autonomi och kreativitet.

För att motivera eleverna till fördjupade kunskaper, understryker eleverna behovet av:

1. Konkreta strategier för grupparbeten, så som tydliga instruktioner och grupperingar som främjar samarbete och lärande.
2. Pedagogisk variation och autonomi, där elever ges möjligheten att utforska ämnen själva och tillämpa praktiskt arbete samt diskussioner och analyser.
3. Lärarnas engagemang och relationer spelar en avgörande roll för elevernas motivation. Engagerade lärare som visar intresse för elevernas lärande och anpassar undervisningen efter deras intressen och behov kan starkt öka motivationen.

Eleverna motiverar sig själva genom:

1. Inre motivation – personligt intresse och nyfikenhet driver deras vilja att lära.
2. Yttre motivation – inkluderar erkännande och betyg, men framhäver att en balans mellan inre och yttre motivation är nödvändig.
3. Självreglering och tro på den egna förmågan – stärks genom tydliga mål och feedback från lärare.

Slutsatsen pekar på att en kombination av strategier som främjar både inre och yttre motivation, tillsammans med en lärmiljö som bygger på förtroende och respekt mellan lärare och elever, är central för att uppmuntra elever till fördjupade kunskaper. Därför bör lärare sträva efter att inkludera elevernas röster i planeringen av undervisningen och skapa en undervisningsmiljö som erkänner och värderar elevernas autonomi och kreativitet.

Diskussion

Denna studie belyser vikten av att lärare uppmärksammar och stödjer elevers tro på sin egen förmåga och hjälper dem att värdera sina ämneskunskaper positivt. Det framkommer att elevers målorientering utvecklas över tid och att en balans mellan inre och yttre motivationsfaktorer är avgörande för att upprätthålla en långsiktig motivation för lärande. Skaalvik och Skaalvik (2018) betonar att läraren bör hjälpa eleven att sätta upp egna realistiska mål, ge eleverna valmöjligheter och, när det är möjligt, undervisa på ett autonomistöttande sätt.

Vidare understryker resultaten betydelsen av positiva sociala relationer i skolan, särskilt mellan lärare och elever, för att stärka elevernas självkänsla och motivation. Skaalvik och Skaalvik (2018) talar också om att läraren ska försöka styra elevernas attribution mot ansträngning och strategi för att uppnå intern målsättning och kontrollerbar kunskap. Att läraren ”bryr sig”, som eleverna uttrycker det, är av yttersta vikt för att kunskaperna ska kännas som meningsfulla för eleverna. Skaalvik och Skaalvik (2018) menar vidare att det gäller för läraren att bemöta eleven med respekt och vänlighet, vilket eleverna i vår studie uttrycker genom att påtala vikten av att

lärarna ska vara positiva. Lärarens roll är därför central, inte bara i att förmedla kunskap, utan även i att skapa en motiverande och inkluderande lärmiljö för att inte eleven ska hamna i en inlärd hjälplöshet.

Resultaten visar på en komplex bild av motivationsfaktorer bland elever, där lärarens roll och undervisningsmetoder är avgörande. Det framkommer att en balanserad mix av yttre och inre motivationsfaktorer, tillsammans med starka sociala relationer och tydlig kommunikation från lärarens sida, bidrar till elevernas motivation. Vikten av att erbjuda eleverna en strukturerad men flexibel lärmiljö, där de ges utrymme för autonomi inom ramen för tydliga mål och förväntningar, framstår som central. Men där gäller det för lärarna att nyansera målen så de inte bara blir uppgiftsmål och prestationsmål utan även kunskapsmål, vilket alltid kan arbetas vidare med för att nå en tydligare kommunikation mellan lärare och elev. Elever framhåller klart att de värderar lärarens engagemang i ämnet högt. Lärarens relation till eleven är väldigt viktig, vilket forskare så som Carlgren (2015), Hattie (2013), Kroksmark (2013) nämner. Samtidigt betonar Skaalvik och Skaalvik (2018) vikten av att läraren inte bara ska engagera eleverna i ämnet, utan också hjälpa dem att se relevans. Enligt erfarenheterna från aktionsforskningsgruppen är båda dessa perspektiv betydelsefulla. Utifrån dessa insikter kan det argumenteras att framgångsrik pedagogik kräver en medvetenhet om och anpassning till elevernas skiftande motivationsfaktorer över tid. Lärarens förmåga att engagera sig i elevernas lärandeprocess, samt att aktivt arbeta med och reflektera kring sin egen undervisningspraxis, är nyckelfaktorer för att främja en djupare förståelse och ett intresse för kunskap hos eleverna.

Lärdomar

De lärdomar som går att dra från aktionsforskningsprojektet, som är rakt applicerbara i vardagen, är elevernas önskemål om grupparbeten. Där gjorde vi en liten lathund för kollegorna att kika på, så att lärarna inte glömmer bort önskemålen från eleverna i undervisningen. Aktionsforskningsgruppen antog i början av projektet att elever av idag är lustbarn, men enkätundersökningen visar att de elever som pratar om att undervisningen ska vara rolig minskar i antal i de högre årskurserna, medan ordet intresse ökar med stigande ålder.

I studien talar eleverna mycket om yttre faktorer som att få bra betyg, komma in på den skolan man vill och få ett arbete. Samhällskontraktet, att om man gör sitt jobb väl så kommer man att få ett bra jobb så småningom, visar sig hos vissa elever. I enkäten och i intervjuerna nämner eleverna att om det går bra i ett ämne får eleven motivation till ämnet. Pygmalioneffekten förstärks med hjälp av läraren. Här skulle lärarna kunna hjälpa eleverna att ge dem ett språk för att kunna börja tänka och reflektera med fokus på inre motivationsfaktorer. Lärare behöver ge eleverna argument till varför skolarbetet är viktigt, vilken ”outcome” skolan ger dem och varför vi har en skola till skillnad från att inte ha någon skola alls. Lärarna skulle kunna framhålla elevernas demokratiska rättigheter till kunskaper (Biesta, 2012) och kanske visa på skillnader mellan länder i världen.

Det är intressant att elever i åk 9 kommer fram till att det faktiskt beror på dem själva om de har motivation till ämnena eller inte. Om lärarna kan belysa och lyfta över ansvaret och makten till elevernas egen kunskapsinhämtning är mycket vunnet, vilket dock kan vara svårt när elever har olika språklig erfarenhetsbakgrund. Elever i grupp kan stötta och vidga varandras vyer. Vi tar med oss det faktum att vi behöver träna eleverna att stärka sin inre motivation och kanske prata om det mer i undervisningen för att ge elever ett språk att kunna uttrycka sig med.

Referenser

- Bergmark, U., & Hansson, K. (2021). *Skola på vetenskaplig grund i praktiken*. Studentlitteratur.
- Bergmark, U., & Viklund, S. (2021). *Aktionsforskning i undervisningen, från idé till handling*. Studentlitteratur.
- Biesta, G. (2012). *Bortom lärandet*. Studentlitteratur.
- Bjørndal, C. (2009). *Det värderande ögat*. Liber.
- Carlgren, I. (2015). *Kunskapskulturer och undervisningspraktiker*. Bokförlaget Daidalos.
- Giota, J. (2002). Skoleffekter på elevers motivation och utveckling. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 7(4), 279-.
- Piteå kommun. (2014). *Skolans utveckling, vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet Strategi för forskning och utveckling i Piteå Kommuns skolor*. Antagen av Barn- och utbildningsnämnden 2014-06-25, § 84, Diariennr. 14BUN151
- Hattie, J. (2013). *Synligt lärande*. Natur och kultur.
- Vetenskapsrådet. (2017). God forskningssed. Vetenskapsrådet.
- Krokmark, T. (2013). *De stora frågorna om skolan*. Studentlitteratur.
- Jenner, H. (2004). *Motivation och motivationsarbete*. Myndigheten för skolutveckling. Liber.
- Rönnerman, K. (2012). *Aktionsforskning i praktiken*. Studentlitteratur.
- Skaalvik, E., & Skaalvik, S. (2018). *Motivation och lärande*. Natur & Kultur.
- SFS 2010:800. Skollagen. Utbildningsdepartementet.
https://www.riksdagen.se/sv/dokumentlagar/dokument/svenskforfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- Skolverket. (2013). *Forskning för klassrummet*. Skolverket.
- Tiller, T. (2009). *Aktionslärande*. Liber.
- Tiller, T., & Gedda, O. (2017). *Gjort, lärt och lur*. Universitetsförlaget.
- UNICEF. (29 januari 2020). *Barnkonventionen*. <https://unicef.se/barnkonventionen>
- Wiklund, C. (2020). *Det lustfyllda lärandet*. [Magisteruppsats i pedagogisk yrkesverksamhet, Umeå universitet].

Bilaga I

Till intervjuande lärare inför intervjun av eleverna

Kommer ni ihåg att ni i höstas fick göra en enkät. Där fick ni svara på en rad olika frågor kring motivation och även om ni kunde tänka er att bli intervjuade.

Vi lärare håller på med en studie för att komma underfund med vad som motiverar elever av idag till ökade kunskaper i ämnena. Nu vi är nyfikna på vad just ni tycker motiverar er till att anstränga er mer i ett eller flera ämnen. Vi tänker att vi vill intervjua er och ställa frågor till er i gruppen som ni får diskutera och fundera över. Intervjun kommer att spelas in för att vi ska kunna gå tillbaka och höra på de kloka saker ni säger så att vi inte missar någonting viktigt. Vi som lärare kan ju tro att elever blir motiverade av vissa saker men vi är intresserade av vad ni tycker är motiverande. Det som sägs i rummet är konfidentiellt och inspelningarna kommer att avpersonifieras så ingen kommer att veta vem som sa vad. Vi hoppas också att vi kan ge er ett tillåtande klimat så att ni känner att ni kan göra er röst hörd i den här gruppen. En av lärarna är den som intervjua och den andra läraren kommer att sitta och anteckna.

Vi börjar med en presentation av vilka som är här.

Berätta vem du är och vad det var som gjorde att du ville vara med och bli intervjuad.

När vi börjar intervjuerna tänker vi att vi ställer frågorna och vi går i tur och ordning så att alla får möjlighet att berätta vad just ni tycker. Vill man inte säga någonting kan man säga pass. Vi försöker att inte prata i mun på varandra.

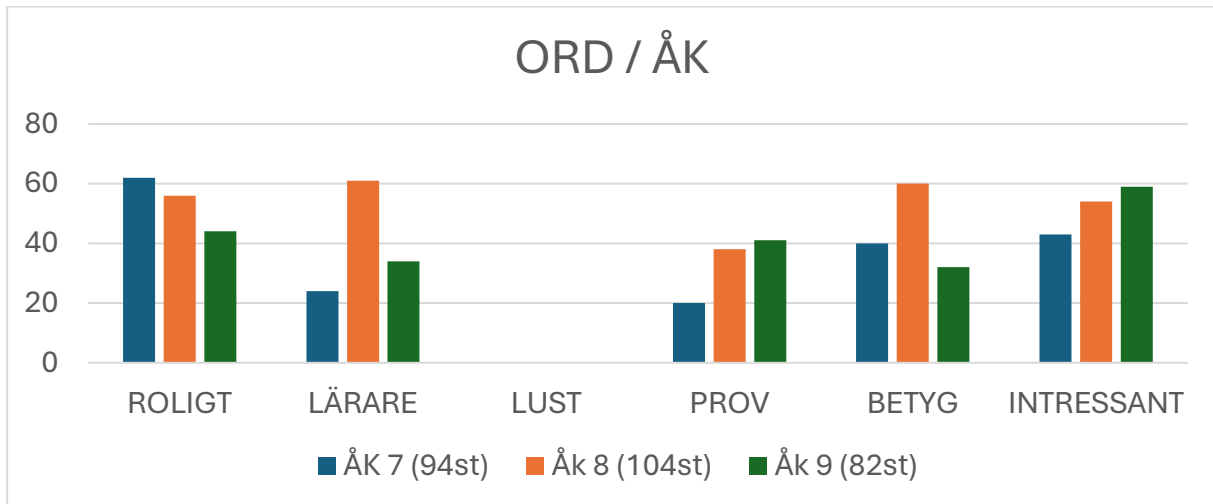
Ni får gärna anteckna på ett Post it block i fall ni vill säga någonting.

Bilaga 2

Följande frågor ställde vi oss efter andra träffen 2022-01-28. Vi utgick ifrån våra teman som vi vaskat fram från elevernas enkätsvar tillsammans med kollegornas idéer om frågor till eleverna.

1. Vad utmärker en bra lärare som får dig att bli motiverad till skolarbete.
Ge exempel...
 - Berätta mer...
 - Vad är det som gör att du tänker så...
 - På vilket sätt...
2. Kan du/ni ge exempel på lektionsupplägg/arbetsområden som motiverar dig/er.
 - När blir en uppgift intressant?
3. Hur ser ett klassrum ut som motiverar dig till ökad kunskap?
4. Hur motiverar du dig att prestera i ett ämne du är mindre intresserad av?
5. Är betygen en motiverande faktor för dig/andra?
6. I vilka situationer känner du vilja och lust till mer kunskap?
 - Vad är det som gör att du kan "bita ihop" och ta tag i dina uppgifter?
 - Hur kan du medvetet "ställa om hjärnan" och känna positiv förväntan när du går till din lektion?
7. Finns det några i din omgivning som påverkar din förmåga att lära dig? I din klass? I din omgivning?
 - Vilka egenskaper vill du att dina kompisar ska ha i ert kommande grupparbete?
 - Om elever är rädda för varandra i en grupp. Vad tycker du att läraren ska göra då?

Bilaga 3

Bilaga 4

Resultat från intervju-gruppdiskussionerna i åk 7								
Skaalviks & Skaalviks teorier kring motivation	Tron på sin egen kapacitet	Värdering av egna ämneskunskaper	Målorientering	Värden	Inre och yttre motivation	Attribution	Självkänsla	Sociala relationer
Antal meningar	2	1	6	6	10	3	3	16

Resultat från intervju-gruppdiskussionerna i åk 8								
Skaalvik & Skaalviks teorier kring motivation	Tron på sin egen kapacitet	Värdering av egna ämneskunskaper	Målorientering	Värden	Inre och yttre motivation	Attribution	Självkänsla	Sociala relationer
Antal meningar	14	3	4	12	40	2	4	28

Resultat från intervju-gruppdiskussionerna i åk 9								
Skaalvik & Skaalviks teorier kring motivation	Tron på sin egen kapacitet	Värdering av egna ämneskunskaper	Målorientering	Värden	Inre och yttre motivation	Attribution	Självkänsla	Sociala relationer
Antal meningar	8	14	19	20	45	4	5	27

KONTAKT

[Ulrika Bergmark](#)

Redaktör och vetenskaplig ledare

ulrika.bergmark@pitea.se

0911-69 72 98

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

0911-69 60 00

www.facebook.com/pitea.se

www.pitea.se/forskningochutveckling

Piteå kommun